

Juliusz Sawarzynski

ORCID 0009-0005-0238-1067

sawarzynskijuliusz@wp.pl

Rafał Wrzecionek

ORCID 0000-0002-7622-4487

rafal.wrzecionek@wrzecionek.com.pl

Nieuregulowany sposób wyłączenia notariusza od dokonywania czynności notarialnej w przypadkach wskazanych w art. 84 § 1 oraz art. 86 Prawa o notariacie

Słowa kluczowe: wyłączenie notariusza od dokonywania czynności notarialnej, bezstronność notariusza, bezpieczeństwo obrotu, notariat, notariusz

Streszczenie: Niniejszy artykuł przedstawia problematykę odmowy dokonania czynności notarialnej ze względu na uczestnictwo w planowanej czynności podmiotów, do których odnoszą się przepisy art. 84 § 1 oraz art. 86 Prawa o notariacie. Przepisy te konstruują zakaz dokonania czynności notarialnej w przypadku, gdy czynność notarialna dotyczy konkretnych podmiotów oraz gdy notariusz poweźmie wątpliwość co do tego, czy strona czynności notarialnej ma zdolność do czynności prawnej. Rozważone zostają zagadnienia związane z subiektywnością oceny wystąpienia przesłanek wyrażonych w treści tych przepisów. Następnie ocenie poddana zostaje dopuszczalność stosowania przepisów art. 81a-83 pr.not. do niektórych przypadków zakazu dokonania czynności notarialnej na podstawie art. 84 § 1 oraz art. 86 pr.not.

Unregulated manner of excluding a notary public from performing notarial acts in the cases specified in Art. 84 § 1 and art. 86 Notarial Law

Keywords: exclusion of a notary public from performing notarial acts, neutrality of a notary public, trade security, notary public

Summary: This article presents the issue of the refusal to perform a notarial act due to the participation in the planned act of entities to which the provisions of Art. 84 or 86 pr.not. These provisions prohibit performing a notarial act when the notarial act concerns specific entities, and when the notary public has doubts as to whether the party to the notarial act has legal capacity. Issues related to the subjectivity of the assessment of the occurrence of the premises expressed in the content of these provisions are considered. Then, the admissibility of applying the provisions of Art. 81a-83 pr.not. and the provisions stemming from them to cases of prohibition to perform a notarial act pursuant to art. 84 § 1 and art. 86 pr.not.

Wprowadzenie

Przepis art. 84 ustawy z dnia 14 lutego 1991 r. – Prawo o notariacie¹ (dalej: pr.not.) stanowi, iż notariuszowi nie wolno dokonywać czynności notarialnych, które dotyczą jego samego, jego małżonka, jego krewnych lub powinowatych w linii prostej bez ograniczenia stopnia, a w linii bocznej krewnych i powinowatych do trzeciego stopnia włącznie oraz osób związanych z nim z tytułu przysposobienia, opieki, kurateli lub będących w bliskim z nim stosunku².

Sposób, w jaki zredagowany został przepis art. 84 pr.not., wskazuje wprost na konieczność dwutorowej oceny stanu prawnego i faktycznego³. Pierwszorzędne jest zakwalifikowanie podmiotu jako tego, którego dotyczy zamierzona czynność notarialna. W drugiej kolejności należy zbadać, czy podmiot ten wymieniono w katalogu z art. 84 pr.not.

Wątpliwości budzi także określenie tego, czy konkretna czynność notarialna dotyczy konkretnego podmiotu. Stwierdzenie, że czynność dotyczy danego podmiotu, nie zostało przez ustawodawcę dookreślone⁴. Rygorystyczna wykładnia zakładająca, że zakaz miałby obowiązywać notariusza tylko przy czynnościach, w których podmioty wymienione w treści przepisu są jej stronami, nie daje się obronić⁵. Miałaby ona rację bytu, gdyby prawodawca użył pojęcia strony w treści przepisu. Jednocześnie stwierdzić trzeba, że pojęcia tego, iż czynność notarialna dotyczy jakiegoś podmiotu, nie sposób określić w oderwaniu od konkretnej sprawy i związanego z nią kontekstu⁶. Powyższe prowadzi do wniosku, że prawidłowe jest rozumienie omawianego stwierdzenia w ten sposób, że czynność dotyczy danej osoby (podmiotu) zarówno wtedy, gdy uczestniczy ona w niej bezpośrednio (jako strona), jak i wtedy, gdy nie jest ona uczestnikiem czynności, lecz jej skutki mają lub mogą mieć wpływ na jej sytuację prawną lub faktyczną⁷ – pozytywny albo negatywny, rzeczywisty albo hipotetyczny⁸.

¹ Dz.U. z 2022 r. poz. 1799 ze zm.

² W zakresie art. 84 pr.not.: J. Sawarzyński, *Podstawy odmowy dokonania czynności notarialnej*, Poznań 2021.

³ Por. M. Grochowski, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. I, *Część ogólna. Przepisy wprowadzające KC. Prawo o notariacie* (art. 79–95 i 96–99), red. K. Osajda, Warszawa 2017, s. 1181.

⁴ A. Oleszko, *Prawo o notariacie. Komentarz*, cz. II, t. I, Warszawa 2011, s. 400.

⁵ M. Grochowski, *op. cit.*; por. A.J. Szereda, *Czynności notarialne. Komentarz do art. 79–112 Prawa o notariacie*, Warszawa 2018, s. 136–137.

⁶ A. Oleszko, *Prawo o notariacie. Komentarz*...

⁷ W. Natanson, *Zarys prawa o notariacie*, Warszawa 1953, s. 47; H. Nowara-Bacz, *Przesłanki wyłączenia notariusza na podstawie art. 84 Prawa o notariacie*, „Rejent” 2011, nr 2, s. 96; A. Oleszko, *Prawo o notariacie*, cz. II, t. I, Warszawa 2011, s. 397–401; M. Allerhand, *Prawo o notariacie*, Lwów 1934, s. 98.

⁸ A. Oleszko, *Zakaz sporządzenia przez notariusza protokołu w sprawie powołania na likwidatora spółki prawa handlowego jego małżonka*, LEX.

Przypadki, w których podmiot bezpośrednio bierze udział w czynności i w rezultacie dotyczy go dana czynność notarialna, umożliwiając ocenę dopuszczalności działania notariusza pod kątem dyspozycji art. 84 § 1 i art. 86 pr.not. już na wstępnym etapie czynności. Jednoznacznie stwierdzić należy, że zakaz dokonania czynności notarialnej aktualizuje się, jeżeli notariusz ma dokonać czynności notarialnej skutkującej zabezpieczeniem praw notariusza albo innego podmiotu wymienionego w art. 84 § 1 pr.not.⁹ Nie wszystkie jednak okoliczności wyłączenia się notariusza od dokonywania czynności notarialnej wymienione w art. 84 § 1 pr.not. zaliczyć można do tej samej kategorii, co determinuje odmienność w sposobie poinformowania stron czynności, w tym możliwość zastosowania art. 81-83 pr.not. nie do każdej przesłanki wskazanej w art. 84 § 1 i art. 86 pr.not.

Zakres podmiotowy i przesłanki wyłączenia notariusza od dokonywania czynności notarialnej

Notariuszowi nie wolno dokonywać czynności notarialnych, które dotyczą: samego notariusza, jego małżonka, jego krewnych lub powinowatych w linii prostej bez ograniczenia stopnia, a w linii bocznej krewnych i powinowatych do trzeciego stopnia włącznie oraz osób związanych z nim z tytułu przysposobienia, opieki, kurateli lub będących w bliskim z nim stosunku (art. 84 § 1 pr.not.). Rozważenia wymagają kolejno poszczególne kategorie podmiotów wskazanych w tymże przepisie.

Stwierdzenie, że notariuszowi nie wolno dokonywać czynności notarialnych, które dotyczą jego samego, w żadnym wypadku nie obejmuje sytuacji, gdy notariusz sporządza czynności notarialne w sprawach, w których wcześniej działał jako notariusz¹⁰. Zupełnie inaczej jest w przypadkach, gdy notariusz ma być stroną jakiejś czynności prawnej. Wtedy w pełni aktualizuje się zakaz z art. 84 pr.not., co wynika już z samego statusu prawnego notariusza i konieczności zapewnienia jego bezstronności. Notariusz nie może działać przy tej samej czynności jako notariusz oraz jako uczestnik dokumentowanej czynności prawnej¹¹. Zastanowić się trzeba nad kwestią poświadczeń notarialnych, ściślej poświadczeń zgodności okazanych dokumentów z oryginałem. Można wysunąć tezę, że w tym przypadku notariusz nie uczestniczy w tworzeniu jakiegokolwiek stosunku prawnego, a jedynie działa jako osoba zaufania publicznego i dokonuje czysto technicznej czynności. Taka argumentacja jest błędna. Nie można bowiem dokonywać gradacji czynności notarialnych z takim skutkiem, że drobne czynności wyłączone byłyby z zakazu

⁹ S. Szer, *Prawo o notariacie. Komentarz do czynności notarialnych*, Warszawa 1934, s. 21.

¹⁰ A.J. Szereda, *Czynności notarialne. Komentarz do art. 79-112 Prawa o notariacie*, Warszawa 2018, s. 14.

¹¹ Por. *ibidem*, s. 143.

ukonstytuowanego przepisem art. 84 pr.not. Przepis ten ma charakter bezwzględnie obowiązujący i nie doznaje żadnych wyjątków¹².

Notariusz zgodnie z ustawą może być zastępowany, w szczególności przez zastępcę notarialnego albo innego notariusza. W tych przypadkach powstaje pytanie o zakres zastosowania art. 84 pr.not. Ścisłej, pytanie dotyczy tego, czy przepis ten odnosić należy wówczas do notariusza, osoby go zastępującej, czy do jednego i drugiego. Pod uwagę wziąć trzeba cel obowiązywania art. 84 pr.not., którym jest przede wszystkim ochrona systemu prawnego i bezpieczeństwa obrotu, poprzez zapewnienie bezstronności osoby dokumentującej notarialnie czynność prawną. W konsekwencji zakaz wynikający z art. 84 pr.not. przy czynnościach notarialnych dokonywanych przez osobę zastępującą notariusza odnosić trzeba zarówno do zastępującego, jak i zastępowanego¹³.

Dalej, w art. 84 § 1 pkt 2 pr.not. wskazano, że notariuszowi nie wolno dokonywać czynności dotyczących jego małżonka, także po ustaniu małżeństwa. Przepis wprost odnosi się do małżeństwa w rozumieniu wynikającym z Konstytucji RP oraz Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego (dalej: k.r.o.). Poza jego zastosowaniem pozostają wszelkie inne związki pomiędzy osobami fizycznymi, nawet jeżeli mają one cechy analogiczne do małżeństwa. Przepis stosuje się wyłącznie do osób pozostających w związkach małżeńskich, nawet jeżeli są one w separacji.

Kolejna kategoria osób, których czynność notarialna nie może dotyczyć, to krewni i powinowaci notariusza. Przepis art. 84 § 1 pkt 3 pr.not. stanowi, że notariuszowi nie wolno dokonać czynności notarialnych, które dotyczą krewnych lub powinowatych notariusza w linii prostej bez ograniczenia stopnia, a w linii bocznej krewnych i powinowatych do trzeciego stopnia włącznie. Krąg tych osób ustala się w oparciu o przepisy art. 617 i art. 618 k.r.o.

Wyróżniając stopnie pokrewieństwa w linii prostej, wymienić trzeba: I stopień: dzieci (zstępni) i rodzice (wstępni); II stopień: wnuki (zstępni) i dziadkowie (wstępni); III stopień: prawnuki (zstępni) i pradiadkowie (wstępni) itd. W linii bocznej zaś wyróżnia się następujące stopnie pokrewieństwa: II stopień: rodzeństwo; III stopień: dzieci rodzeństwa (bratanek, bratanica, siostrzeniec, siostrzenica).

¹² Por. wyrok SN z dnia 8.11.1979 r., III CRN 199/79, Legalis nr 21724. Tamże na gruncie przepisów Kodeksu postępowania cywilnego SN stwierdził, że protokolant jest z mocy samego prawa wyłączony od czynności urzędowych w sprawie, w której bądź sam jest stroną, bądź też jest kuratorem strony nie znanej z miejsca pobytu. Mając na uwadze motywy tego rozstrzygnięcia, należy uznać, że notariusz nie może dokonywać czynności, które pośrednio albo bezpośrednio go dotyczą, chociażby jego rola ograniczała się tylko do udokumentowania zdarzeń i oświadczeń, na które nie ma on wpływu. Taką sytuacją jest sporządzenie pełnomocnictwa, w którym notariusz ustanowiony zostaje pełnomocnikiem.

¹³ H. Nowara-Bacz, *Przesłanki wyłączenia notariusza...*, s. 91-94; A.J. Szereda, *Czynności notarialne. Komentarz...*, s. 138-139.

Stosunek powinowactwa wynika z małżeństwa¹⁴ w ten sposób, że łączy małżonka z krewnymi drugiego małżonka. Linie i stopnie określane są tak samo, jak przy pokrewieństwie, przy czym ustanie małżeństwa nie wpływa na istnienie powinowactwa¹⁵. Stopnie powinowactwa w linii prostej wymienić można jako: I stopień: zięciowie i teściowie; II stopień: dzieci zięciów i rodzice teściów; III stopień: dzieci dzieci zięciów i rodzice rodziców teściów itd. Stopnie powinowactwa w linii bocznej zaś wyglądają następująco: II stopień: szwagrowie i szwagierki; III stopień: dzieci szwagrów: (bratanek/bratanica/siostrzeniec/siostrzenica) małżonka. W tym przypadku ustawodawca również ogranicza omawiany zakaz – do dzieci szwagrów.

Dalej ten sam przepis, w pkt. 4 wymienia przysposobienie, opiekę, kuratelę oraz pozostawanie w bliskim stosunku z notariuszem – wszystkie one jako stosunki, które nie powinny łączyć notariusza z osobą, której dotyczy czynność notarialna¹⁶. Co istotne, zakaz z art. 84 pr.not. obowiązuje również po ustaniu przysposobienia, opieki lub kurateli. Oznacza to, że notariusz, który kiedykolwiek, także przed powołaniem na swoją funkcję, był z kimś związany wymienionym stosunkiem, nie może dokonać czynności notarialnej dotyczącej takiej osoby. Wszystkie te stosunki muszą być badane z uwzględnieniem przepisów k.r.o., przy czym kuratelę rozpatrywać należy także z uwzględnieniem przepisów odrębnych – pomimo jej charakteru prawnego czerpiącego wiele z instytucji opieki.

Zupełnie inaczej aniżeli wcześniejsze jednostki redakcyjne sformułowany jest przepis art. 84 § 1 pkt 4 pr.not., albowiem nie zawiera on jednoznacznie dającej się określić kategorii podmiotów. Zamiast bezpośredniego wskazania na podmioty, które można w sposób obiektywny zakwalifikować jako należące albo nienależące do danej kategorii, przepis wskazuje, że notariuszowi nie wolno dokonać czynności notarialnej dotyczącej osób będących z nim w bliskim stosunku. Stwierdzenie to jest źródłem licznych wątpliwości¹⁷. Należy zadać pytanie o rozumienie pojęcia bliskiego stosunku z art. 84 pr.not. Prawodawca zdaje sobie sprawę, że nie każda relacja międzyludzka może być ustawowo zdefiniowana – jak na przykład małżeństwo, pokrewieństwo, przysposobienie. Istnieje wiele powiązań ludzkich, które nie są łatwe do określenia mocą przepisów. Z tego powodu ustawa zawiera otwarty katalog podmiotów, których udział (bezpośredni albo pośredni) w czynności

¹⁴ Por. wyrok NSA z dnia 4.04.2008 r., II GSK 474/07, LEX nr 469739. Tamże wskazano, że źródłem powinowactwa jest stosunek rodzinny wynikający z małżeństwa; K. Gromek, *Prawo rodzinne dla sędziów i pełnomocników*, Warszawa 2019, s. 639; B. Trębska, [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy*, red. J. Wierciński, Warszawa 2014, s. 580.

¹⁵ J. Ignaczewski, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, Warszawa 2010, s. 449.

¹⁶ Analogicznie w przypadku sędziego, na podstawie art. 48 § 1 pkt 3 k.p.c., por. A. Zieliński, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Zieliński, Warszawa 2017, s. 112; M. Jędrzejewska, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. VI, red. T. Ereciński, Warszawa 2017, s. 352.

¹⁷ Por. W. Boć, *Status prawny notariusza*, Warszawa 2010, s. 151.

notarialnej wyłącza możliwość jej dokonania. Stwierdzić należy, że bliski stosunek z notariuszem może wystąpić ze względu na finansowe, rodzinne, pracownicze czy emocjonalne¹⁸ źródła relacji. Co więcej, bez znaczenia pozostaje to, czy relacja ta nacechowana jest pozytywnie czy negatywnie. Nie tylko bowiem istnienie pozytywnych relacji pomiędzy notariuszem a daną osobą może aktualizować zakaz z art. 84 pr.not.¹⁹ Konkluzją rozważań nad art. 84 § 1 pkt 4 pr.not. jest, że przepis ten odnosi się do podmiotów, których łączą z notariuszem stosunki podobne do tych, które wymienia się w art. 84 § 1 pkt 1-3 pr.not., lecz wprost tam niewymienione. Natura tych stosunków powinna jednak być pozazawodowa. Oznacza to zatem, że zakaz nie odnosi się do osób pozostających w relacjach zawodowych, na przykład: pracowników kancelarii notariusza, stałych klientów, współpracowników i partnerów biznesowych.

Subiektywność notariusza w określeniu okoliczności zakazującej dokonywania czynności notarialnej

W art. 81 pr.not. ustawodawca posługuje się określeniem „notariusz odmówi dokonania czynności notarialnej”, zaś w art. 84 § 1 i art. 86 pr.not. – „notariuszowi nie wolno dokonywać czynności notarialnej”, przy czym znaczenie przestrzegania tego zakazu ważne jest przede wszystkim w celu zagwarantowania wyznaczonej notariuszowi w procesie stosowania prawa funkcji osoby zaufania publicznego, jak i dla zabezpieczenia wszelkich dokumentów sporządzanych w toku czynności notarialnych przed utratą statusu dokumentów urzędowych²⁰. Jak zauważa Bogusław Tymecki – zarówno w okolicznościach wskazanych w art. 81 pr.not., jak i w art. 84 § 1 i art. 86 pr.not. chodzi o osiągnięcie tego samego skutku prawnego. Co prawda, zgodzić należy się z autorem, iż ostatecznym celem tych regulacji pozostaje niedopuszczenie do zaistnienia w obrocie czynności przy zaistnieniu okoliczności wskazanych w art. 81, art. 84 § 1 lub art. 86 pr.not., to jednak uwagę zwraca akcentowany w tych regulacjach przez ustawodawcę nie tylko moment zakończenia działań notariusza przy czynności notarialnej (niezależnie od etapu jej dokonywania), lecz także odmiennność kategorii przesłanek stanowiących jego podstawę.

O ile odmowa dokonania czynności notarialnej przez notariusza na podstawie art. 81 pr.not. może mieć miejsce w zasadzie na każdym etapie jej dokonywania –

¹⁸ R. Wrzecionek, *Postępowanie notarialne w kodeksie spółek handlowych*, Warszawa 2023, s. 32-33; J. Florkowski, B. Tymecki, *Prawo o notariacie z komentarzem*, Warszawa 1993, s. 79; M. Grochowski, *op. cit.*

¹⁹ H. Nowara-Bacz, *Przesłanki wyłączenia notariusza...*, s. 96.

²⁰ Tak J. Glass, W. Natanson, *Prawo o notariacie*, Warszawa 1934, s. 88.

w momencie dojścia przez notariusza do przeświadczenia, iż z uwagi na sprzeczność z prawem nie jest możliwe zrealizowanie przez niego procedowanej czynności, o tyle jednak sprawa wydaje się być bardziej złożona w przypadku wystąpienia przesłanek wskazanych w art. 84 § 1 i art. 86 pr.not. Moment zakończenia działań notariusza przy czynności notarialnej najczęściej w praktyce będzie miał miejsce w początkowej fazie, gdyż będzie odnosił się nie tylko do oceny stanu samych stron planowanej czynności, lecz także relacji notariusza wobec nich. Należy bowiem założyć, iż skoro strony stawily się u notariusza w celu dokonania czynności, to pozostają w poczuciu, że notariusz ten jest osobą bezstronną. Adresatem regulacji zawartej w przepisie art. 84 § 1 pr.not. pozostaje wszak notariusz.

Jeśli natomiast idzie o odmienność kategorii przesłanek stanowiących podstawę zakończenia działań notariusza przy czynności notarialnej, to w pierwszej kolejności należy zwrócić uwagę na redakcję przepisów art. 84 § 1 i art. 86 pr.not. Pierwszy z nich wskazuje, iż przesłanką skutkującą zakazem „dokonywania czynności notarialnej” jest wystąpienie nie tylko jednej z wymienionych w poprzedniej części tego artykułu, dających się obiektywnie ustalić, relacji (w tym pokrewieństwa czy powinowactwa) wprost wskazanych w art. 84 § 1 pkt 1-4 pr.not., lecz także stanu emocjonalnego notariusza, który mógłby (choćby potencjalnie) doprowadzić do wątpliwości co do jego bezstronności jako jego podstawowej cechy przy dokonywaniu powierzonych mu czynności.

Co prawda, prawodawca obecnie nie posługuje się pojęciem bezstronności notariusza, wyprowadza się go jednak z innych pojęć związanych z dokonywaniem czynności notarialnej. Zarówno leżące po stronie notariusza „poczucie bezstronności”, jak i „poczucie, że notariusz jest osobą bezstronną” – pozostające z kolei po stronie klienta, odgrywają znaczną rolę w kształtowaniu bezstronności jako kategorii prawnej w ujęciu obiektywnym. Poczucie bezstronności charakteryzuje się daleko idącym subiektywizmem, powodującym w danych sytuacjach swoiste stany psychologiczne w postaci pewnych „wrażeń” czy też „ocen subiektywnych”. Aktualnie obowiązujące przepisy prawa nie ustalają szczególnych procedur, działań czy pożądaných bądź wzbronionych zachowań, których spełnienie lub uniknięcie gwarantuje niemożność podniesienia wobec notariusza zarzutu braku jego bezstronności. Zatem strona danej czynności może ocenić działania notariusza jako stronnicze, pomimo że obiektywnie jego zachowanie ocenione zostanie jako bezstronne.

W przypadku art. 86 pr.not. przesłanką skutkującą zakazem „dokonywania czynności notarialnej” jest jedynie zaistnienie „wątpliwości” co do tego, czy strona czynności notarialnej ma zdolność do czynności prawnej. Jej powzięcie przez notariusza *de facto* skutkuje zakończeniem dokonywania danej czynności wyłączenie ze względu na ocenę stanu choć jednej ze stron czynności, którą notariusz

dokonał w bezpośrednim kontakcie. Nie można zgodzić się z twierdzeniem Sądu Najwyższego wyrażonym w wyroku z 10 stycznia 2018 r., V KK 247/17²¹, jakoby w przypadku, gdy zaistnieją wątpliwości co do zdolności do czynności prawnych, to notariusz w pierwszym rzędzie powinien powziąć samodzielnie odpowiednie czynności, aby te wątpliwości usunąć, a jeśli na skutek tych czynności wątpliwości dalej by występowały, to takiej czynności prawnej nie powinien wykonywać. Podkreślić należy, iż bez jakiegokolwiek znaczenia pozostawać będą dalsze działania notariusza zmierzające do rozwiania powziętych wątpliwości, bowiem dalsze dokonywanie czynności z udziałem tej osoby mogłoby stanowić naruszenie normy wynikającej z art. 86 pr.not.

Należy przy tym mieć na względzie, że od notariusza wymagać można fachowej wiedzy i umiejętności prawniczej, a więc jedynie z dziedziny, w której jest specjalistą²², a ocena przez niego stanu psychicznego strony czynności notarialnej winna być każdorazowo dokonywana przez okoliczności zewnętrzne, które towarzyszą dokonywanej czynności. Jak słusznie wskazuje się w orzecznictwie sądowym²³, notariusz nie jest więc osobą, od której z racji posiadanej wiedzy specjalistycznej wolno oczekiwać precyzyjnych ustaleń odnoszących się do stanu świadomości strony czynności notarialnej. Nie należy od niego oczekiwać posiadania profesjonalnej wiedzy w zakresie diagnozowania stanu świadomości strony.

Istotą art. 84 pr.not jest głównie uwolnienie notariusza od utrudniającego mu zachowanie bezstronności i obiektywizmu wewnętrznego konfliktu między koniecznością niewzruszalnego i rygorystycznego stosowania prawa a szczególną życzliwością dla osoby, z którą jest połączony silną więzią emocjonalną²⁴.

Zgodzić się należy z twierdzeniem W. Małeckiego²⁵, zdaniem którego w zakresie dokonywania czynności z osobami bliskimi notariusz sam jest strażnikiem swojej bezstronności, a jego rolą jest rozstrzygnięcie, czy osoba żądająca od niego jej dokonania jest dla niego osobą, z którą pozostaje w bliskim stosunku według art. 84 § 1 pkt 4 pr.not. Ze względu właśnie na te niewątpliwie indywidualne oceny (dokonywane przez notariusza) konkretnych okoliczności (stanów), których zaistnienie czy emocjonalne relacje notariusza wobec strony czynności *de facto* nie sposób poddać obiektywnej ocenie (np. w drodze sądowej weryfikacji prawidłowości decyzji notariusza) – w przypadkach określonych przez ustawodawcę w art. 86 pr.not. bądź oceny przez notariusza jego relacji ze stroną czynności notarialnej jako

²¹ LEX nr 2434484.

²² Tak np. wyrok Sądu Okręgowego we Wrocławiu z dnia 15.10.2015 r., I C 413/12, Legalis.

²³ Patrz np. wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 11.07.2013 r., I ACa 198/13, Legalis; postanowienie SN z dnia 14.11.2017 r., V KK 219/17, OSNKW 2018/2/18.

²⁴ Tak W. Małecki, [w:] *Prawo o notariacie. Komentarz. Wzory aktów notarialnych i poświadczeń*, red. W. Gonet, Warszawa 2022, s. 464.

²⁵ Tak W. Małecki, *op. cit.*, 463.

„bliskiej”, nie powinny znajdować zastosowania regulacje wynikające z art. 81a-83 pr.not. Jak słusznie zauważa Andrzej Szereda²⁶ – obecnie brak jest regulacji w ustawie – Prawo o notariacie w zakresie wyłączenia notariusza, gdy istnieją okoliczności tego rodzaju, iż mogłyby wywołać wątpliwość co do jego bezstronności przy dokonywaniu konkretnej czynności notarialnej. W szczególności nie ma przepisów regulujących tryb wyłączenia notariusza w takiej sytuacji.

Wystąpienie przesłanki skutkującej zakazem dokonywania czynności notarialnej, o której mowa w art. 86 pr.not., czy też określenie przez notariusza jego relacji ze stroną czynności notarialnej jako „bliskiej”, nie powinny podlegać dalszej ocenie sądowej (w trybie zaskarżenia odmowy wynikającej z art. 81a-83 pr.not.), która przecież mogłaby zakończyć się odmiennymi konkluzjami i nakazem dokonania przez tego notariusza danej czynności. Jak słusznie wskazuje A. Szereda²⁷ – normy te są związane z obowiązkiem zachowania obiektywizmu przez notariusza, a więc stanu często wymykającego się możliwości obiektywnej oceny przez osoby trzecie. Nie jest to wszak odmowa dokonania czynności notarialnej (w rozumieniu art. 81 pr.not.), lecz jedynie wyrażenie przez notariusza zaistnienia przesłanki, która skutkuje zakazem podejmowania przez niego dalszych działań w danych okolicznościach. Co prawda, według poglądu Juliusza Sawarżyńskiego²⁸, wystąpienie okoliczności wskazanych w art. 84 § 1 pr.not. zasadniczo mogłoby uzasadniać dopuszczalność odpowiedniego stosowania przepisów art. 81-83 pr.not.²⁹, to jednak słusznym wydaje się doprecyzowanie, iż zaistnienie okoliczności wskazanych w art. 86 lub art. 84 § 1 pkt 4 pr.not. (co do określenia bliskości relacji notariusza ze stroną czynności notarialnej) nie powinny podlegać postępowaniu wynikającemu z regulacji zawartych w art. 81a-83 pr.not., lecz winny kończyć się jedynie stosownym pouczeniem o zakazie.

Zakończenie

Bezstronność notariusza jest jednym z filarów istnienia notariatu. Istnieje szereg przepisów mających zapewnić urzeczywistnienie zasady neutralności notariusza. Za naczelny uznać należy przepis art. 84 pr.not. Równie istotne dla bezpieczeństwa obrotu jest uniemożliwienie dokonania czynności notarialnej przez osobę, która nie posiada zdolności do czynności prawnych. Ten cel ustawodawca osiągnął mocą art. 86 pr.not. Pomimo tego, iż oba te przepisy regulują kwestie o największej wadze

²⁶ Tak A.J. Szereda, *op. cit.*, s. 136.

²⁷ Tak A.J. Szereda, *ibidem*, s. 135.

²⁸ Szerzej patrz J. Sawarżyński, [w:] J. Sawarżyński, *Podstawy odmowy dokonania czynności notarialnej*, Poznań 2021.

²⁹ Autor swoje stanowisko opiera przede wszystkim na założeniu, że pod pojęciem prawa z art. 81 pr.not. rozumie się także przepisy art. 84 i 86 pr.not.

dla pewności obrotu, brak jest ustawowego trybu postępowania przez notariusza w przypadku wystąpienia przesłanek wymienionych w przywołanych przepisach. Wydaje się, że niewskazanie w ustawie trybu odmowy we wspomnianych przypadkach nie było zabiegiem celowym. Przyjęcie takiego założenia znajduje silne uzasadnienie w tym, że wystąpienie okoliczności z komentowanych przepisów nie powinno podlegać ocenie sądowej – mogącej skutkować nakazem dokonania przez notariusza czynności notarialnej.

Literatura

- Allerhand M., *Prawo o notariacie*, Lwów 1934.
 Boć W., *Status prawny notariusza*, Warszawa 2010.
 Florkowski J., Tymecki B., *Prawo o notariacie z komentarzem*, Warszawa 1993.
 Glass J., Natanson W., *Prawo o notariacie*, Warszawa 1934.
 Gromek K., *Prawo rodzinne dla sędziów i pełnomocników*, Warszawa 2019.
 Ignaczewski J., *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, Warszawa 2010.
Kodeks cywilny. Komentarz, t. I, *Część ogólna. Przepisy wprowadzające KC. Prawo o notariacie (art. 79-95 i 96-99)*, red. K. Osajda, Warszawa 2017.
Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, t. VI, red. T. Ereciński, Warszawa 2017.
Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, red. A. Zieliński, Warszawa 2017.
Kodeks rodzinny i opiekuńczy, red. J. Wierciński, Warszawa 2014.
 Natanson W., *Zarys prawa o notariacie*, Warszawa 1953.
 Nowara-Bacz H., *Przesłanki wyłączenia notariusza na podstawie art. 84 Prawa o notariacie*, „Rejent” 2011, nr 2.
 Oleszko A., *Prawo o notariacie. Komentarz*, cz. II, t. I, Warszawa 2011.
 Oleszko A., *Zakaz sporządzenia przez notariusza protokołu w sprawie powołania na likwidatora spółki prawa handlowego jego małżonka*, LEX.
Prawo o notariacie. Komentarz. Wzory aktów notarialnych i poświadczeń, red. W. Gonet, Warszawa 2022.
 Sawarzyński J., *Podstawy odmowy dokonania czynności notarialnej*, Poznań, 2021.
 Szer S., *Prawo o notariacie. Komentarz do czynności notarialnych*, Warszawa 1934.
 Szereda A.J., *Czynności notarialne. Komentarz do art. 79-112 Prawa o notariacie*, Warszawa 2018.
 Wrzecionek R., *Postępowanie notarialne w kodeksie spółek handlowych*, Warszawa 2023.

Orzecznictwo

- Wyrok SN z 10.01.2018 r., V KK 247/17, LEX.
 Postanowienie SN z 14.11.2017 r., V KK 219/17, OSNKW 2018/2/18.
 Wyrok SN z 8.11.1979 r., III CRN 199/79, Legalis.
 Wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z 11.07.2013 r., I ACa 198/13, Legalis.
 Wyrok Sądu Okręgowego we Wrocławiu z 15.10.2015 r., I C 413/12, Legalis.
 Wyrok NSA z 4.04.2008 r., II GSK 474/07, LEX.